

כג בחשון תשפ"ג, 17.11.2022

גיליון מס' 818

פרשת חיי שרה

להמתיק את הזקנה

מאת הרב ד"ר רונן לוביץ, ניר עציזון

לקבלת דף פרשת שבוע בווצאפ (קבוצה שקטה) – לחצו [כאן](#)

הכל רוצים להזדקן, אך איש אינו רוצה להיות זקן. דא עקא, הזדקנות היא עדיין הדרך היחידה לאריכות ימים, אין עוד מלבדה. מי שאחראי להמצאת פטנט הזקנה הוא, לדברי חז"ל, אברהם אבינו, אשר ביקש מ-ה' שאותות הזקנה יהיו ניכרים באדם, וכך ידעו הכל שיש לכבדו (בבא מציעא פז, א, י). אברהם, לדברי המדרש, הסתייג מכך שאנשים נהגו כבוד במידה שווה באבות ובבניהם, בעוד שאחרים בזמנו כנראה קיבלו זאת בשוויון נפש? מדוע הדבר הפריע דווקא לאברהם?

ייתכן שההסבר לכך נובע ממשמעות הזקנה אצל אברהם לעומת יתר בני האדם. אנשים אחרים בזמנו לא עברו כל תהליך משמעותי בחייהם. עיסוקם, פעילויותיהם, אמונתם, מחשבותיהם, שיחם וסיגם לא עברו שינויים עמוקים במרוצת השנים. הרדידות וקלות הדעת של שנות הנעורים הלכו איתם לכל אורך חייהם, ולכן גם לא היתה חשיבות בעיניהם שיבחינו בין צעיר וזקן.

אברהם לעומת זאת הוא הדמות המובהקת ביותר של מי שעבר בחייו תהליכי צמיחה והתקדמות מדהימים, החל מנקודת הפתיחה בתרבות האלילית של ארם נהריים ועד פסגת הדבקות בהר המוריה. משום כך הוא מעוניין שיראו בקמטי פניו ובשערות זקנו את אותות הימים. אברהם לא היה רק זקן, אלא "זקן בא בימים". הוא בא עם כל ימיו, לאחר שניצל אותם עד תום. כל יום שעבר בחייו היה משמעותי עבורו, ולא רק חזרה משעממת הממחזרת את קודמו. בילדותי קראתי בספרי מערבונים כיצד הגיבורים התגאו בשריטות ובצלקות שהעידו על הקרבות שניהלו. כך, להבדיל, רצה אברהם שיראו בפניו את כבדת החיים הטעונה והגדושה שהוא עבר.

במקורותינו הזקנים זוכים, כידוע, למעמד מכובד, ולא בכדי המילה "זקן" זוהתה עם הנוטריקון: "זה קנה חכמה". להלכה נקבע שהמצווה: "והדרת פני זקן" (ויקרא יט, לב), לא חלה רק כשמדובר באנשים חכמים ונכבדים בעלי קורות חיים מרשימים, אלא יש חובה לקום אף מפני "זקן אשמאי", שפירושו: בור ועם הארץ, או אף חוטא (קידושין לג, א). רבי יוחנן נהג לקום בפני גויים זקנים, והסביר זאת בכך שהרבה הרפתקאות עברו עליהם, (שם), וכיוון שכך הם ראו לא מעט ניסים בחייהם (רש"י), ואף רכשו חכמת חיים בניסיונות החיים שעברו (חתם סופר). עוד קבעו חז"ל: "היזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, דאמרינן: לוחות ושברי לוחות מונחות בארון" (ברכות ה, ב). מסכת החיים שעבר אדם הופכת אותו לעגלה טעונה במצבור של מעשים והתנסויות, של חוויות חיים וחוכמת חיים, ובגין אלה הם נהיים ראויים להוקרה ולהערכה.

הגם שכיבוד הזקנים הוא בזכות עברם, גם ההווה צריך להיות בעל ערך כמידת האפשר. אברהם אבינו מלמד כיצד **תקופת הזקנה יכולה להיות רבת משמעות, ואף להתאפיין בהתקדמות**. אברהם התחיל את מסע האמונה שלו, וקיבל את הצו: "לך לך" אל הארץ בהיותו בן 75, בעת הולדת ישמעאל הוא היה בן 86, ובהיוולד יצחק היה בן 100 שנה. גם משה ואהרן הגיעו לתקופה המשמעותית בחייהם בגיל זקנה. משה היה בן 80 ואהרן בן 83 שנה בעומדם לפני פרעה לראשונה, עת החלו להנהיג את עם ישראל.

בספר קבלי קדום, ספר 'הקנה', נאמר שבכיבוד זקנים יש גם משום מתן כבוד לשכינה, והשפעה חיובית של המתקת הדינים. מסופר שם שאלהו הנביא אמר לרבי קנה בן אבי-גדור: "בני, שיבה זו צריך לקום מפני כבוד השיבה העליון... וכאשר נקום ונהדר הדוגמא למטה – למעלה נעשה פועל של ביטול הגזרות". עוד אמר לו: "דע לך כי אותיות תקו"ם (בפסוק: "מפני שיבה תקום") הם אותיות מתו"ק, בזמן שתקום ותהדר – ישובו הכוחות למעלה למתוק, ואם לאו – ישיב המתוק למר".

זכות גדולה היא לדורנו שיש בקרבו זקנים וזקנות בחוצות, סבים וסבתות במשפחות וקהילות רב-דוריות. תופעה זו שנראית לרובנו כה טבעית, היתה בגדר חלום בלתי מושג עבור רבים מהמבוגרים החיים ביננו שאבדו את הוריהם, ולא זכו לראות את זקניהם בהזדקנותם. זכות הזו יוצרת גם אתגר גדול עבור דור הביניים והדור הצעיר, שכן בזמננו תוחלת החיים מתארכת, אך תקופת החיים לא תמיד מתברכת.

כאשר הורים מגיעים כיום לשיבה טובה, או סובלים ממוגבלות פיזית כתוצאה מבריאות לקויה, הם נעזרים לעיתים בעובדים סיעודיים, שעושים עבודה חשובה וראויים להערכה רבה. יחד עם זאת אסור לוותר על הזכות שהיא חובה, לדאוג גם בעצמינו לדור המבוגר במשפחה ובקהילה. אין תחליף לביקור ולשיחה של קרובי המשפחה. זו משימה אישית ללא תמורה (תרתי משמע) לקיים את המצווה "תקום והדרת", להפוך למתוק את המר, ולהעניק למבוגר את מלוא הדאגה וההדר.

הרב דר' רונן לוביץ, נשוי לרבקה. אב. סב ורב ביישוב ניר עציון, מלמד במכללת "שאנן", נשיא "נאמני תורה ועבודה", מרבני "בית הלל" ו"צהר".

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש להירשם בקישור: <https://forms.gle/bzbZhmBafTeQLY3k6> תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il